

Horribla siffror

Professor Heikki Ylikangas nya undersökning (*Romahtaako rintama?*) om den finska arméns existentiella försvarskamp under den sovjetiska storoffensiven sommaren 1944 har föga överraskande väckt debatt. Medierna hungrar alltid efter nya forskningsrön om tidigare okända dödsoffer. Därför har hans vågade tolkning om att antalet arkebuseringar av egna soldater sommaren 1944 klart översteg tidigare uppgivna siffror (250 mot 55) fått mest uppmärksamhet trots att boken innehåller också mycket annat av intresse.

Det råder ingen tvekan om att dessa arkebuseringar är ett tragiskt kapitel i vårt lands historia – helt oberoende av hur kommande forskning kommer att bedöma Ylikangas resultat. Men dessvärre är till och med 250 förlorade liv en droppe i havet om man relaterar siffran till Finlands totala människoförluster under krigsåren, som rör sig omkring 94 000 personer.

Till denna siffra kunde också adderas alla de krigsfångar som dog i finska fångläger eller efter att ha deporterats från vårt land till Tyskland och Sovjetunionen. Tillförlitlig kunskap om alla dessa fångar torde få publicitet inom ett par år. Frågan utforskas för närvarande inom ett statligt forskningsprojekt, som leds av docent Lars Westerlund. Initiativet kom 2004 från president Tarja Halonen, som efter uppståndelsen kring journalisten Elina Sanas bok om finska fångöverlåtelser till Tyskland gav Riksarkivet uppdraget att starta ett forskningsprojekt om krigsfångarnas dödlighet och personöverlämningarna i Finland åren 1939–1955.

Som medlem i projektets ledningsgrupp kan jag intyga att Lars Westerlund och hans medarbetare redan har nått långt i sina undersökningar. Orkar man inte vänta på deras slutrapport så finns projektets första forskningsresultat sedan ett par veckor tillgängliga på Riksarkivets (narc.fi) hemsidor. Av dem framgår det hur makabert stor dödligheten var bland de sovjetiska krigsfångarna i Finland åren 1941–1944. Av drygt 64 000 krigsfångar avled nästan en tredjedel, 18 952 personer.

Hur kunde siffran bli så hög? Lars Westerlund visar i en opublicerad delrapport att 75 procent av dödsfallen skedde mellan december 1941 och september 1942. Finland drabbades den första krigsvintern av akut livsmedelsbrist. Kombinerat med dålig administration och allmän girighet ledde detta alltför ofta till att samhällets mest utsatta (barn, sjuka och fångar) inte fick hela sin matranson. Krigsfångarna stod helt enkelt lägst nere på den krigstida näringskedjan. Dessutom var de ofta färdigt undernärda och blev därför lätt offer för farsoter och vanskötsel.

Delrapporten handlar i huvudsak om de tyska fånglägren i Lappland, vars dödsiffror intressant nog var något lägre (25–26 %) än vid motsvarande finska läger. Tyskarna var betydligt bättre provianterade än sina vapenbröder i söder, vilket blev räddningen för en och annan sovjetisk krigsfånge. Men allmänt taget var de sovjetiska krigsfångarnas öde horribelt i de tyskockuperade områdena. Av 5,7 miljoner krigsfångar avled 3,3 miljoner.

Henrik Meinander, Hufvudstadsbladet (HBL) 5.10.2007